

Ірина Степанівна Корчемна,
кандидат історичних наук,
завідувач відділу фондів рукописної спадщини
Інституту рукопису,
Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського
(Київ, Україна)
ORCID: 0000-0003-1317-9452
e-mail: korchemna5@gmail.com

Наталія Михайлівна Зубкова,
кандидат історичних наук, старший науковий співробітник,
старший науковий співробітник відділу джерелознавства
Інституту рукопису,
Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського
(Київ, Україна)
ORCID: 0000-0002-2709-5893
e-mail: nzubkova7@gmail.com

ОСОБОВИЙ АРХІВ АКАДЕМІКА А. Ю. КРИМСЬКОГО В ІНСТИТУТІ РУКОПISУ НАЦІОНАЛЬНОЇ БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ ІМЕНІ В. І. ВЕРНАДСЬКОГО: ІСТОРІЯ ФОРМУВАННЯ ТА НОВІ НАДХОДЖЕННЯ 2013–2020 років

Мета роботи: репрезентація історії комплектування та поповнення новими надходженнями у 2013–2020 роках особового архівного фонду видатного вченого та організатора науки Агатангела Юхимовича Кримського (1871–1942). **Методологія дослідження** полягає в застосуванні історико-порівняльного, хронологічного, джерелознавчого й архівознавчого методів класифікації та систематизації документів. **Наукова новизна:** представлена інформація стосовно історії створення архіву академіка А. Ю. Кримського та його поповнення новими документами у 2013–2020 роках залучається до наукового обігу вперше. **Висновки.** Основу особового архівного фонду склав комплекс документів, отриманий у 1961 році від М. А. Кримського. У 2013–2020 роках його склад та зміст поповнилися надходженнями від приватних власників та науковців, зокрема від М. Пономаренка, Е. Циганкової, В. Хоменка; від Видавництва «Наукова думка», а також документами, виявленими у фондах Інституту рукопису та в бібліотечному зібранні А. Ю. Кримського, сформованому в Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського. У статті охарактеризовано методику класифікації одиниць зберігання, зокрема систематизацію документів за тематично-видовим принципом, за якою вони були скомплектовані в такі групи: документи А. Ю. Кримського, фотодокументи, документи про фондоутворювача, документи родичів, документи інших осіб. Розкрито їхній інформаційний потенціал. До наукового обігу залучено надзвичайно вагомий для дослідників-

кримськознавців пласт мемуарних матеріалів, як-то: спогади Ф. І. Лаврова, М. Дем'янчук-Гайдамаки, М. А. Кримського, І. Ю. Гречихина про життя та діяльність ученого, а також невідомі фотографії А. Ю. Кримського. Архів також поповнено документами Ю. С. Кримського, М. З. Левченка, О. С. Каштанової та М. А. Кримського.

Ключові слова: Агатангел Юхимович Кримський, особовий архівний фонд, Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського.

Актуальність теми дослідження. 15 січня 2021 року відзначалося 150-ліття від дня народження Агатангела Юхимовича Кримського (1871–1942), засновника та одного з перших академіків Української академії наук, її Неодмінного секретаря, голови Першого Історично-філологічного відділу УАН, орієнталіста, славіста, поліглота, історика української мови й літератури, письменника та перекладача. У 1970 році 16-та Сесія Генеральної асамблеї ЮНЕСКО внесла його ім'я до офіційного списку видатних діячів світу, чим визнала загальнолюдське значення цієї непересічної особистості.

Актуальність реконструкції історії формування та функціонування особового архівного фонду А. Ю. Кримського, що зберігається в Інституті рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, обумовлена необхідністю залучення до широкого наукового та громадського загалу нових документальних свідчень, які поглиблюють знання про вченого та його оточення.

Аналіз досліджень і публікацій. Життя та діяльність А. Ю. Кримського докладно вивчені та оприлюднені у студіях О. Бабишкіна [1], К. Гурницького [2], М. Веркальця [3], С. Павличко [4], В. Хоменко [5], О. Василюк [8, 9], у численних статтях, публікаціях документів та в матеріалах конференцій. Дослідження наукової і творчої праці академіка знайшли відображення в низці кандидатських та докторських дисертацій. На особливу увагу заслуговують фундаментальні видання, підготовлені науковцями Інституту сходознавства імені А. Ю. Кримського НАН України, що репрезентують епістолярну спадщину [6; 7], біографічні нариси [8], бібліографічний покажчик праць [9], сходознавчі студії [10].

Загальний стан процесу комплектування, складу та змісту архівної спадщини А. Ю. Кримського на початок 1960-х років представив у «Збірнику оглядів фондів відділу рукописів» Державної публічної бібліотеки АН УРСР (нині – НБУВ) Й. В. Шубінський [11]. Важливим для нашої розвідки є те, що наприкінці статті автор згадує про придбання нової партії документів [11, с. 48], яка згодом, після опрацювання у 1969 році, стане базовою для створення особового архівного фонду вченого (ф. XXXVI).

Наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття світ побачили два науково-довідкових видання Інституту (колишнього відділу) рукопису НБУВ – «Видатні вчені Національної академії наук України. Особові архівні та рукописні фонди академі-

ків і членів-кореспондентів у Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського (1918–1998): Путівник» [12] та «Особові архівні фонди Інституту рукопису: Путівник» [13], де міститься інформація стосовно документального комплексу А. Ю. Кримського, що нині зберігається не лише в особовому, але й у двох (I-му та III-му) комплексних фондах Інституту.

Отож життєвий шлях та творчий доробок А. Ю. Кримського доволі репрезентативно висвітлені в науковому просторі, тому ми у своїй розвідці зупинимося на сучасному стані особового архівного фонду академіка в контексті його докомплектування новими надходженнями, їхньому науковому описуванні та залученні до широкого загалу.

Мета дослідження – розкрити історію комплектування та поповнення новими надходженнями у 2013–2020 роках особового архівного фонду А. Ю. Кримського, визначити принципи класифікації та систематизації документів, оприлюднити їхні склад та зміст.

Виклад основного матеріалу. Початок формування архівної спадщини А. Ю. Кримського в Інституті рукопису НБУВ припадає на 1950–1960-ті роки, коли від різних академічних інституцій та спадкоємців академіка були отримані значні частини його розпорошеного особистого архіву [11; 14, арк. 16–19, 20–21; 15, арк. 62]. Зокрема, в 1950 році кілька пакунків рукописів надійшли від бібліотеки Інституту мовознавства АН УРСР. Через рік, у 1951 році, зі Звенигородки, де мешкала родина А. Ю. Кримського, була привезена ще частина архіву. У 1958 році в Інституті археології АН УРСР виявили рукописи з архіву Кримського з питань етнографії, літератури та сходознавства (36 пакунків). У відповідності до тодішньої практики, якою не передбачалося дотримання принципу цілісності особових архівів, документи у відділі рукописів Бібліотеки були описані та поставлені на облік у двох комплексних фондах – «Літературні матеріали» (ф. I) та «Листування» (ф. III) [12; 13].

З кінця 1960-х років у відділі рукописів почав упроваджуватися, згідно з оновленими архівними правилами обліку, принцип фондової класифікації документів. Відповідно, масив матеріалів А. Ю. Кримського, що надійшов пізніше, вже був організований як окремий особовий архівний фонд. На жаль, існують великі складнощі із виокремленням документів, що вже ввійшли до широкого наукового обігу як частина комплексних I та III фондів, отож на сьогодні архівна спадщина А. Ю. Кримського міститься фактично у трьох фондах.

Основу особового архівного фонду А. Кримського (ф. XXXVI) склав комплекс документів, що надійшов до відділу рукописів у 1961 році від прийомного сина академіка – Миколи Агатангеловича Кримського – спочатку для експертизи цінності, а згодом на постійне зберігання [16, арк. 16–18; 17, арк. 12–16]. У 1969 році науковий співробітник відділу Й. В. Шубінський після попереднього перегляду,

систематизації та наукового опрацювання вніс до опису 659 одиниць зберігання. Закінчувала працювати з цим комплексом документів наукова співробітниця відділу Т. І. Воронкова, долучивши до нього колекцію рукописів XVII–XX століть. Загальний обсяг фонду А. Ю. Кримського у 1983 році, згідно із описом та справою фонду, склав 713 одиниць зберігання.

У 1990 році до особового фонду академіка було приєднано окремих відбиток політичного нарису С. Єфремова «З російського життя» та фотографії С. Єфремова і М. Любченка з дарчими написами А. Кримському, іменні запрошення на засідання Історичного товариства Нестора-літописця та Українського Клубу, візитну картку радника генерального консула Української Держави в Москві В. Цапкевича, літографії портретів В. Сосюри та М. Хвильового авторства М. Жука, подаровані вченому (ІР НБУВ, ф. XXXVI, оп. 1, од. зб. 714–720; надалі у круглих дужках зазначатимемо лише номери опису та одиниць зберігання). Ці документи були виявлені в архіві Української/Всеукраїнської академії наук (ф. X), про що свідчать написи на обкладинках одиниць зберігання, приєднані до ф. XXXVI та описані співробітницею відділу рукописів Л. В. Шаріповою [18, арк. 5, 12].

У 1991 році наукова співробітниця відділу І. Д. Лисоченко описала гранки статті А. Кримського «Персія», малюнки з поясненнями про обряд сватання та весілля на малій батьківщині академіка – Звенигородщині, рецензію С. Іваницького «Практичний курс для вивчення української мови проф. А. Є. Кримського», надруковану в «Зорі» 1906 р. (ч. 1–4), лист [М. Д.] Токаревського про ювілей вченого, підбірки газет з інформацією про життєвий шлях А. Кримського та з його статтями (оп. 1, № 721–725).

У 1994 році до фонду додалися документи, що свого часу надійшли від М. Пономаренка. У супровідному листі краєзнавця від 8 грудня 1985 року, який зберігається разом з рукописами, зокрема зазначається: «... переглянув дві течки різного дріб'язку про Аг. Кримського. У них я знайшов кілька копій листів вчених Західної Європи до А. К. та копію вірша вченого з моїм перекладом». Ідеться про машинописні копії перекладених листів Ф. Байрактаревича, Т. Менцеля та інших науковців до академіка (оп. 1, № 726–727).

У 1999 році фонд поповнився рукописом праці В. Микитася «Геній у терновому вінку», створеної до 125-річчя від дня народження А. Кримського, що надійшов від Видавництва НАН України «Наукова думка» [18, арк. 19, 20], а також супровідними документами та відгуками П. Хропка і Е. Циганкової (оп. 1, № 809–814).

Весною 2003 року до архівного фонду академіка були приєднані інвентарні книги Кабінету арабо-іранської і тюркської філології, виявлені серед зібрання рукописних матеріальних (інвентарних) книг та каталогів ліквідованих бібліотек навчальних закладів та установ України [18, арк. 18]. На форзацах інвентарних

книг Кабінету є записи від руки, що свідчать про їхню приналежність до бібліотеки академіка А. Кримського (оп. 1, № 840–842).

У 1990-х – на початку 2000-х років комплектування особового фонду А. Кримського здійснювалося завдяки значним надходженням від історика, краєзнавця, журналіста Володимира Михайловича Хоменка, мешканця м. Звенигородки [18, арк. 16, 17, 21, 22]. Серед подарованих ним Інституту рукопису документів – листи В. Бартольда, В. Бузескула, В. Вернадського, О. Дорошкевича, Г. Житецького, Ф. Корша, І. Малиновського та інших видатних особистостей, спільні та персональні світлини родичів і колег А. Кримського кінця XIX – початку XX століття тощо (оп. 1, № 728–808, 815–839, 843–852).

У квітні 2013 року Елла Григорівна Циганкова, старший науковий співробітник Інституту сходознавства ім. А. Ю. Кримського НАН України, передала в дар рукописному підрозділові НБУВ комплекс листів та мемуарних документів, що стосуються особи академіка [18, арк. 30]. У серпні того ж року Володимир Михайлович Хоменко надіслав фотографії родини Кримських, документи господарчо-майнового характеру, листування, спогади про Агатангела Юхимовича та матеріали стосовно передання його особистої бібліотеки до Академії наук УРСР, рукопис М. З. Левченка, візитки різних осіб [18, арк. 31]. Пізніше, в листопаді 2018 року та в червні 2020 року, Інститут рукопису отримав від В. М. Хоменка генеральний план садиби Кримських, листи С. Єфремова та П. Тучапського, фотографії М. А. Кримського тощо [18, арк. 32–34, 36].

Систематизація та археографічне описування документів, що надійшли протягом 2013–2020 років, дали змогу виокремити їх у такі групи: творчі документи А. Ю. Кримського, документи його науково-організаційної діяльності в УАН/ВУАН, фотодокументи, документи про академіка, документи родичів, документи інших осіб, колекційні документи арабською мовою, фотоматеріали експедицій А. Ю. Кримського до країн Близького Сходу, зокрема Сирії та Лівану, документи, акумульовані протягом роботи в Лазаревському інституті (Москва), де він поповнював свої знання в арабських рукописних сховищах і бібліотеках та співпрацював з арабськими науковими часописами, зокрема з філологічним журналом «Ал-Машрік».

Творчі праці представлені автографом вірша німецькою мовою «Mein Lieben hat ein etwas ... ». Напис на документі свідчить, що цей твір був призначений для повісті [?]. Окрім того, на звороті документа міститься уривок російською мовою праці етнографічного характеру про мусульманські звичаї та обряди, написаний рукою невстановленої особи (оп. 2, № 1).

Серед службового, ділового та приватного епістолярію – листи А. Ю. Кримського до Народного комісара освіти УСРР/УРСР Г. Ф. Гринька зі звітленнями про діяльність Академії наук за 1921 рік, стосовно фінансового забезпечення

установи та поновлення Наукового товариства імені Шевченка (оп. 2, № 2), до Туркменського державного науково-дослідного інституту мови і словесності з повідомленням відносно цінного поштового відправлення (оп. 2, № 5), до академіка РАН сходознавця В. В. Бартольда про сприяння в тимчасовому перебуванні в Києві та подальшому від'їзді до Одеси (оп. 2, № 3), а також заява А. Ю. Кримського до Президії Академії наук з приводу передання книгозбірні з орієнталістики, яка згодом стала основою Кабінету арабо-іранської і тюркської філології (оп. 2, № 4).

З А. Ю. Кримським спілкувалися Всеукраїнський центральний виконавчий комітет (оп. 2, № 15), Київська філія Держбанку СРСР (оп. 2, № 22), наукова та антикварна книгарня «Market & Petters» (оп. 2, № 32), Видавниче товариство «Браття А. и И. Гранат и К^о» (оп. 2, № 37), редакція журналу «Життя і Революція» (оп. 2, № 38), адміністрація капели «СУРМА» (оп. 2, № 23).

Кореспондентами академіка були відомі сходознавці, географи, філологи, історики, етнографи, письменники, педагоги, громадсько-політичні й державні діячі. Серед них: М. Аттая (оп. 2, № 7), В. Богданов (оп. 2, № 8), В. Боржковський (оп. 2, № 9, 10), Р. Брандт (оп. 2, № 11), В. Бузескул (оп. 2, № 12), Є. Вадов (оп. 2, № 13), [ ]. Вознесенський (оп. 2, № 14), В. Гордлевський (оп. 2, № 16, 17), С. Єфремов (оп. 2, № 18), Л. Левитський (оп. 2, № 29), М. Любченко (оп. 2, № 31), Є. Муратова (оп. 2, № 33), В. Насилов (оп. 2, № 34), О. Новицький (оп. 2, № 35), [О]. Павлик (оп. 2, № 36), С. Рождественський (оп. 2, № 39), І. Соколянський (оп. 2, № 40), П. Тучапський (оп. 2, № 41), М. [Халанський] (оп. 2, № 42), А. Шингарев (оп. 2, № 48), [Я. Якуб-Кемаль] (оп. 2, № 49).

Містяться у фонді й листи приватного характеру, зокрема від Ф. Іванова (оп. 2, № 19–21), Г. Кухаренко (оп. 2, № 27), М. О. Лева (оп. 2, № 28), М. Лося (оп. 2, № 30), Н. Чермак (оп. 2, № 43), [А]. Чернової (оп. 2, № 44–47) та декілька листів від невстановлених осіб (оп. 2, № 50–52).

До кореспонденції віднесено також візитні картки, українською, російською, англійською та арабськими мовами, деякі з автографічними підписами та написами, адресованими А. Кримському. Серед власників візиток – К. Александрович, В. Богданов, П. Боярський, О. Гагарін, Ю. Гендуне, І. Дворянський, І. Джиджора, К. Золотницький, В. Каллаш, В. Кістяковський, П. Коковцов, В. Магденко, Е. Массуда, В. Міллер, Ю. Михайлів, М. Никольській, Ф. Петров, М. Пясецький, П. Рудченко, І. Сомова, графиня Уварова, І. Умов, К. Фрейтаг, Г. Халатьянц, М. Янчук, Taoufik E. Chaghouri, Michel Jarphet (оп. 2, № 54).

Епістолярій репрезентує також дуже інформативний лист Агатангела Юхимовича, адресований сестрі Марії Юхимівні Кримській, стосовно перевезення книг та рукописів із Звенигородки до Києва (оп. 2, № 55).

Зберігаються у фонді й листи А. Ю. Кримському від батька Юхима Степановича (оп. 2, № 56–67), сестри Марії Юхимівни (оп. 2, № 68–76), брата Юхима Юхимовича (оп. 2, № 77–88), невістки Марії Фердинандівни (уродж. Орчинської) (оп. 2, № 89–91), племінника Бориса Юхимовича (оп. 2, № 92–93).

Загалом службове, ділове та приватне листування складає 53 од. зб. (1903–1929 рр.), родинні листи – 40 од. зб. (1895–1930 рр.).

Господарчо-майнову та побутову інформацію містять, зокрема: щоденні записи А. Ю. Кримського на календарі за лютий 1908 року про погоду (оп. 2, № 96); рахунки з дров'яного складу купця Т. Ю. Звоницького (оп. 2, № 95); листи 1909 та 1915 років із зазначенням окладу для сплати державного податку з нерухомого майна, видані Звенигородською міською управою (оп. 2, № 97); нотаріально завірене посвідчення, видане А. Ю. Кримському його батьком Ю. С. Кримським, про умови виконання духовного заповіту (оп. 2, № 98); розписка про те, що О. С. Каштанова служить нянькою і отримує зарплатню (оп. 2, № 100); нотатки про господарчо-побутові потреби та витрати (1940–1941 рр.) (оп. 2, № 101).

Офіційний епістолярій представлений листами А. Ю. Кримського до різних органів виконавчої влади з питань оподаткування (оп. 2, № 102–104).

Перший блок фотодокументів складають одноосібні фотографії А. Ю. Кримського за 1885–[1941] рр. (оп. 2, № 105–106) та спільні – з матір'ю Аделаїдою Матвіївною (оп. 2, № 107), М. З. Левченком – під час подорожі Уманщиною та біля могили батька академіка – Юхима Степановича (оп. 2, № 108, 112), братом Юхимом Юхимовичем та невісткою Марією Фердинандівною (оп. 2, № 109), сестрою Марією Юхимівною (оп. 2, № 110), співробітниками канцелярії Неодмінного секретаря УАН/ВУАН (оп. 2, № 111), прийомним сином Миколою Агатангеловичем (оп. 2, № 113). Є також і фотографії будинку Кримського в Звенигородці (оп. 2, № 114).

Другий блок сформований з фото родичів – Аделаїди Матвіївни і Юхима Степановича, Юхима Юхимовича, Марії Юхимівни, Ганни Юхимівни, Марії Фердинандівни та Миколи Агатангеловича (оп. 2, № 115–123).

Документи про фондоутворювача репрезентують лист прокуратури УРСР до Звенигородського народного краєзнавчого музею ім. Т. Г. Шевченка про закриття справи відносно А. Ю. Кримського, його реабілітацію та дату смерті (оп. 2, № 126); спогади Ф. І. Лаврова (оп. 2, № 125), М. Дем'янчук-Гайдамаки (оп. 2, № 127), М. А. Кримського (оп. 2, № 128), І. Ю. Гречихина (оп. 2, № 130); лист М. Кримського до Е. Циганкової зі спогадами про прийомного батька (оп. 2, № 129); генеральний план (схема) садибної ділянки із будівлями та план будинку А. Ю. Кримського у Звенигородці (оп. 2, № 124).

Матеріали родичів представлені документами Юхима Степановича Кримського (батька), Миколи Захаровича Левченка (названого сина), Олександри Семенівни Каштанової та Миколи Агатангеловича Кримського (прийомного сина).

Документи батька академіка складають зокрема: рукопис наукової праці – відгук на статтю [Н]. Спиридонова «Как уничтожить конокрадство», опубліковану в газеті «Россия» від 9 лютого 1913 р. (оп. 2, № 131); два офіційних листи – від протоієрея, голови церковно-приходського попечительства Звенигородського Преображенського собору Київської єпархії С. Пащевського з повідомленням про обрання Ю. С. Кримського головою ревізійної комісії попечительства (оп. 2, № 132) та від Звенигородської повітової переписної комісії з проханням надати відповіді на поставлені питання та висловити власні міркування стосовно справи перепису як завідуючого Звенигородською переписною дільницею (оп. 2, № 133); 16 листів родичів – дочки Марії Юхимівни (оп. 2, № 134–136), сина Юхима Юхимовича (оп. 2, № 137–144), невістки Марії Фердинандівни (оп. 2 № 145–147), дочки Ганни Юхимівни (оп. 2 № 148) та онука Павла Григоровича Іванця (оп. 2, № 149); документи господарчо-майнового характеру – чернетка про виділення частини садиби А. Ю. Кримському з описанням її меж та визначенням грошової вартості (оп. 2, № 150).

Архівний комплекс М. З. Левченка містить нотатки щодо рецензії А. Ю. Кримського на докторську дисертацію І. Франка «Іван Вишенський і його твори», надруковану в журналі «Киевская старина» за 1895 рік (на звороті документа – уривки з праці етнографічного характеру про народні звичаї та обряди в селах Звенигородщини) (оп. 2, № 151), кореспонденцію від Д. Абрамовича (оп. 2, № 151), В. Гнатюка (оп. 2, № 153), М. Кримської (оп. 2, № 155–162), [В. Липського] (оп. 2, № 163), А. Маркевича (оп. 2, № 164–165) та два листи без встановленого авторства (оп. 2, № 154, 166).

До біографічних документів О. С. Каштанової та М. А. Кримського належать витяги з протоколів розпорядчого засідання Президії АН УРСР «Про матеріальне забезпечення родин померлих дійсних членів Академії Наук» (оп. 2, № 168) та про припинення академічних виплат (оп. 2, № 170), довідка, видана О. С. Каштановій, про те, що вона є вдовою А. Ю. Кримського (оп. 2, № 169). Епістолярій містить клопотання О. С. Каштанової та М. А. Кримського до президентів АН УРСР О. О. Богомольця та О. В. Палладіна про призначення і продовження академічної пенсії (оп. 2, № 171, 172), а також повідомлення Управління кадрів АН СРСР про відсутність відомостей щодо місцепробування А. Ю. Кримського (оп. 2, № 173).

В окремий блок об'єднані документи, що ілюструють долю книгозбірні академіка: зобов'язання О. С. Каштанової стосовно сплати коштів за перегляд і оцінку книг з бібліотеки (оп. 2, № 174); лист АН УРСР до Управління київської міської міліції з проханням продовжити дозвіл О. С. Каштановій на перебування в м. Києві (оп. 2, № 175); довідка Інституту мовознавства АН УРСР про те, що О. С. Каштанова перебувала в Києві для оформлення передання бібліотеки (оп. 2, № 176); акти, складені Інститутом мовознавства АН УРСР та О. С. Каштановою

про купівлю-продаж бібліотеки А. Ю. Кримського (оп. 2, № 177, 180); розписка про отримання відділом рукописів Інституту української літератури ім. Т. Г. Шевченка АН УРСР матеріалів з архіву А. Ю. Кримського на збереження та для представлення до оціночної комісії (оп. 2, № 178); акт про приймання-передавання спадкоємцям усіх рукописів і листування А. Ю. Кримського, що зберігалися в Інституті мовознавства АН УРСР (оп. 2, № 179); акт, складений Державною публічною бібліотекою УРСР та О. С. Каштановою про купівлю-продаж власної бібліотеки А. Ю. Кримського та список книжок (оп. 2, № 181).

Документи інших осіб репрезентують три листи приватного характеру від невстановлених кореспондентів, адресовані одному з перших учнів А. Ю. Кримського – Костянтину Андрійовичу Фрейтагу (оп. 2, № 182–184).

Отже, результатом наукового опрацювання матеріалів, які надійшли протягом 2013–2020 років, став комплекс документів, сформований зі 184 одиниць зберігання за 1870–ті – 1992 роки, які було внесено до окремого архівного опису № 2 та долучено до особового фонду А. Ю. Кримського (ф. XXXVI).

Наукова новизна статті полягає в наданні інформації стосовно історії створення архіву академіка А. Ю. Кримського та його поповнення новими комплексами документів у 2013–2020 роках, що вперше залучається до наукового обігу.

Висновки. Основу особового архівного фонду склав комплекс документів, що надійшов у 1961 році від М. А. Кримського. У 2013–2020 роках його склад та зміст поповнилися надходженнями від приватних власників та науковців, зокрема від М. Пономаренка, Е. Циганкової, В. Хоменка; від Видавництва «Наукова думка», а також документами, виявленими у фондах Інституту рукопису та в бібліотечному зібранні А. Ю. Кримського, сформованому в Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського. У статті охарактеризовано методику класифікації одиниць зберігання, зокрема систематизацію документів за тематично-видовим принципом, за якими вони були скомплектовані в такі групи: документи А. Ю. Кримського, фотодокументи, документи про фондоутворювача, документи родичів, документи інших осіб. Розкрито їхній інформативний потенціал. До наукового обігу залучено надзвичайно вагомий для дослідників-кримськознавців пласт мемуарних матеріалів, як-то: спогади Ф. І. Лаврова, М. Дем'янчук-Гайдамаки, М. А. Кримського, І. Ю. Гречихина про життя та діяльність ученого, а також невідомі фотографії А. Ю. Кримського. Архів також поповнено документами Ю. С. Кримського, М. З. Левченка, О. С. Каштанової та М. А. Кримського.

Список використаних джерел

1. Бабишкін О. Агатангел Кримський : Літературний портрет. Київ : Дніпро, 1967. 115 с.
2. Гурницький К. І. Кримський як історик / АН УРСР, Ін-т історії. Київ : Наукова думка, 1971. 184 с.; Його ж. Агафангел Ефимович Крымский. Москва, 1980. 194 с.
3. Веркалець М. М. Кримський у колі своїх сучасників. Київ, 1990.
4. Павличко С. Націоналізм, сексуальність, орієнталізм : Складний світ Агатангела Кримського. Київ : Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2000. 328 с.
5. Хоменко В. М. Кримський. Київ: Арт Економі, 2013. 63 с.; Його ж. Агатангел Кримський, якого знаємо. Київ : Арт Економі, 2019. 72 с.
6. Матвеева Л. В., Циганкова Е. Г. А. Ю. Кримський – неодмінний секретар Всеукраїнської Академії Наук / НАН України, Ін-т сходознавства ім. А. Ю. Кримського. Київ : Обереги, 1997. 171 с.
7. Епістолярна спадщина Агатангела Кримського (1890–1941) : в 2 т. / НАН України, Ін-т сходознавства ім. А. Кримського. Київ, 2005. (Серія «Наукова спадщина сходознавців»). Т. 1: 1890–1917 / відп. ред. О. Д. Василюк. 500 с.; Т. 2: 1918–1941 / відп. ред. В. А. Кучмаренко. 358 с.
8. Агатангел Кримський. Нариси життя і творчості / НАН України, Ін-т сходознавства ім. А. Ю. Кримського; відп. ред. О. Д. Василюк та ін.; передмова Е. Г. Циганкової. Київ : Стилос, 2006. 563 с. (Серія «Наукова спадщина сходознавців»).
9. А. Ю. Кримський. Бібліографічний покажчик / НАН України, Ін-т сходознавства ім. А. Ю. Кримського; редкол.: Ю. М. Кочубей (голова) та ін.; упоряд.: О. Д. Василюк, Ю. М. Кочубей. Київ, 2016. 275 с.
10. Кримський А. Ю. Вибрані сходознавчі праці: в 5 т. / НАН України, Ін-т сходознавства ім. А. Ю. Кримського; редкол.: Л. В. Матвеева (голова) та ін. Київ : Стилос, 2007–2010.
11. Шубінський Й. В. Архів Агатангела Юхимовича Кримського // Збірник оглядів фондів відділу рукописів / АН УРСР, Державна публічна бібліотека. Київ : Вид-во АН УРСР, 1962. С. 36–48.
12. Видатні вчені Національної академії наук України. Особові архівні та рукописні фонди академіків і членів-кореспондентів у Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського (1918–1998) : Путівник / уклад.: О. С. Боляк, Т. І. Воронкова, С. Г. Даневич та ін. Київ, 1998. С. 53–59.
13. Клименко І. В. Кримський Агатангел Юхимович // Особові архівні фонди Інституту рукопису : Путівник / редкол.: О. С. Онищенко (відп. ред.) та ін. Київ, 2002. С. 276–282.
14. Інститут рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (далі – ІР НБУВ). Ф. 432. Оп. 1. Од. зб. 50. Перелік неопрацьованих рукописів та збірок за 1946–1947 рр. Акти, списки рукописів, книжок та збірок, що прийняті відділом або передані в інші відділи бібліотеки та установи за 1946–1949 рр. 41 арк.

15. IP НБУВ. Ф. 432. Оп. 1. Од. зб. 54. Акти перевірки фондів за 1954 рік прийому та передачі рукописних матеріалів в інші відділи та установи за 1954–1960 рр. 75 арк.

16. IP НБУВ. Ф. 432. Оп. 1. Од. зб. 39. Протоколи засідань експертно-оціночної комісії Бібліотеки по оцінці архівних матеріалів та стародруків, що їх мають придбати відділи рукописів та рідкісної книги за 1960–1962 рр. та 1966–1968 рр. 64 арк.

17. IP НБУВ. Ф. 432. Оп. 1. Од. зб. 56. Акти від 17 та 31 січня 1962 року перевірки наявності рукописних матеріалів у відділі, акти прийому та передачі рукописів в інші відділи бібліотеки за 1961–1964 рр. 51 арк.

Iryna Korchemna,

*Candidate of Historical Sciences (Ph. D. in History),
Head of Department of Manuscript Heritage Fonds
of Institute of Manuscript,
V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine
(Kyiv, Ukraine)*

ORCID: 0000-0003-1317-9452

e-mail: korchemna5@gmail.com

Nataliya Zubkova,

*Candidate of Historical Sciences (Ph. D. in History), Senior Researcher,
Senior Researcher of Department of Source Studies
of Institute of Manuscript,
V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine
(Kyiv, Ukraine)*

ORCID: 0000-0002-2709-5893

e-mail: nzubkova7@gmail.com

Personal archive of Ahatanhel Krymskyi at Institute of Manuscript of V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine: history of formation and review of new acquisitions in 2013–2020

The aim of the paper is to investigate the history of formation of the personal archival fond of orientalist, slavic scholar, historian of Ukrainian language and literature Ahatanhel Yukhymovych Krymskyi (1871–1942), to review new acquisitions, to find out the principles of classification and systematization of documents, to reveal their composition and content. **The methodology of the research.** Historical-comparative, chronological, source-research methods, method of classification and systematization of documents and information were used in the study of the topic. **The scientific novelty** is determined by the fact that the topic of work in this formulation of the question is considered for the first time and is that the history of formation and the current state of acquisition of the personal archival fond of A. Y. Krymskyi is analyzed. A set of new archival documents relating to the life and work of a scientist has been introduced into scientific circulation, and the principles of their classification and systematization have been clarified.

Conclusions. It was found out that the source of the fond was a set of documents received in 1961 from M. A. Krymskyi and later small but valuable acquisitions from concerned private owners, in particular, from M. Ponomarenko, E. Tsyhankova, V. Khomenko and publishing house “Scientific Thought”, as well as documents that were reveal in the fonds of the Institute of Manuscript. A review of new acquisitions of documents received during 2013–2020 by the personal fond of A. Y. Krymskyi was carried out. During the classification and formation of storage units, the systematization of documents according to the thematic-species principle was applied, due to which it was possible to single out and systematized such groups: documents of Ahatanhel Yukhymovych Krymskyi, photo documents, documents about fundraiser, documents of relatives, documents of other persons; their composition and content are revealed. A set of new archival documents was introduced into scientific circulation-epistolary, economic-property and household documents and official correspondence with the executive authorities, photographs by A. Y. Krymskyi; memoirs of F. I. Lavrov, M. Demianchuk-Haidamaky, M. A. Krymskyi, I. Y. Hrechykhyn about the life and work of the scientist; the archive was supplemented with documents of relatives: Y. S. Krymskyi, M. Z. Levchenko, O. S. Kashanova and M. A. Krymskyi and other persons.

Key words: Ahatanhel Yukhymovych Krymskyi, personal archival fond, Institute of Manuscript, V. I. Vernadskyi National Library of Ukraine.

*Стаття підготовлена 10 березня 2021 року;
подана до друку 15 березня 2021 року.*